

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН СІАУЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕНІКАУ БЕЛАРУСІ, КІРАЎНІЦТВА ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВА ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАУ БССР, МІНІСТЭРСТВА КІНЕМАТАГРАФІІ БССР І КАМІТЭТА ПА СПРАВАХ КУЛЬТУРНА-АСВЕТНЫХ УСТАНОВАУ ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАУ БССР.

№ 47 (694)

Субота, 20 лістапада 1948 года.

Цана 50 кап.

За новы ўздым соцыялістычнай культуры!

З велізарным уздымам і натхненнем адзначылі народы Савецкага Саюза 31-ую гадавіну Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Гэта было свята перамогі сацыялізма, урачыстая дэманстрацыя вялікіх гістарычных дасягненняў савецкага народа, здобтых пад кіраўніцтвам слаўнай партыі Леніна — Сталіна, пад кіраўніцтвам нашага настаўніка і правядыра таварыша Сталіна.

Перамога сацыялізма ў нашай краіне ўзяла Савецкі Саюз над усім светам, як маяк, які асвятляе шлях усім прыгнечаным і занявольеным. Савецкі Саюз стаў светлай надзеяй для ўсяго перадавога чалавечства, апорай для мільёнаў барацьбітоў, якіх заагавядае супроць чорных сіл рэакцыі, за трывалы мір, за дэмакратыю, супроць падзільшчыкаў і патхніцеляў новай вайны.

З глыбокім задавальненнем слухалі на радыё 6 лістапада 1948 года, а сёння чытаюць і перагавядаюць працоўныя нашай краіны даклад таварыша В. М. Молатава на ўрачыстым паседжанні Маскоўскага Савета. Доклад Вячаслава Міхайлавіча — гэта глыбокі аналіз унутранага і міжнароднага становішча нашай краіны, глыбокі марксісцкі аналіз прайдзенага шляху, які вызначае задачы і перспектывы далейшага руху наперад, да камунізма.

В. М. Молатаў ахарактызаваў нашы дасягненні ў прамысловасці і ў сельскай гаспадарцы, у навуцы, культуры і мастацтве, як новы ўздым, які далейшы наўхільны рост магутнасці нашай сацыялістычнай дзяржавы. Паспяхова выконваюцца пятагодны план аднаўлення і развіцця народнай гаспадаркі краіны. Ужо ў канцы мінулага года наша прамысловасць узялася за даваеннага ўзроўню, а за дзевяць месяцаў гэтага года валовай прадукцыі прамысловасці СССР узрасла ў параўнанні з адпаведным перыядам мінулага года на 27 процантаў. У гэтым годзе наша прамысловасць ідзе на ўзроўню, які на 17 процантаў вышэй даваеннага, 1940 года.

Выдатны нашы дасягненні ў сельскай гаспадарцы. Валавы збор збожжавых культур ужо дасягнуў даваеннага ўзроўню. Самадзённая барацьба калгаснага сялянства за павышэнне ўраджайнасці, паспяховае правядзенне збожжанарыхтовак не толькі поўнацэнна забяспечылі насавіцтва хлеба, але і дазі магчымасць стварыць неабходныя дзяржаўныя запасы на будучы час. Партыя і ўрадам разгортваюцца новыя шырокія мерапрыемствы на далейшам уздыму сельскай гаспадаркі. Сялята калгасны і саўтасы атрымліваюць ад дзяржавы ў тры разы больш трактараў, у два разы больш аўтамабіляў і сельскагаспадарчых машын, чым у даваенны, 1940 годзе. Па ініцыятыве таварыша Сталіна прыняты грандыёзны дзяржаўны план дэсансадзяжненняў, унярэння травянольных севазаротаў, будаўніцтва сажалак і вадаёмаў. Калгаснае сялянства, узброенае перадавай навукай і тэхнічай, распачынае нябачачую ў гісторыі вайну з засухамі, пяскамі і пустынямі.

Поспехі нашай сацыялістычнай эканомікі, дасягнутыя пасля вайны, адразу-ж сказаліся і на дорабце савецкага народа. Правядзенне грашовай рэформы і адмена карткаў, зніжэнне цен на тавары, рост грашовай зарплатаў — усё гэта аказала плённы ўплыў на шпаркі рост матэрыяльных і культурных умоў жыцця працоўных нашай краіны.

Дваццаць першы том Твораў В. І. Леніна

Вышаў у свет і рассылаецца падпісчыкам дваццаць першы том Твораў В. І. Леніна чвэртага выдання. У дваццаці першым томе змешчаны творы В. І. Леніна, напісаныя ў жніўні 1914 — снежні 1915 гадоў. У гэтых творах Ленін узяў сяг барацьбы супроць імперыялістычнай вайны і міжнароднага сацыял-шавінізма, абгрунтаваў тэорыю і тактыку большавіцкай партыі на пільных вайны, міру і рэвалюцыі.

Група твораў — «Задачы рэвалюцыйнай сацыял-дэмакратыі ў еўрапейскай вайне», «Еўрапейская вайна і міжнародны сацыялізм», «Вайна і расійская сацыял-дэмакратыя», «Аб паражэнні свайго ўрада ў імперыялістычнай вайне», «Сацыялізм і вайна» і іншыя — прысвечана глабальным чынам аленцы вайны і вызначэнню задач працарскай партыі і міжнароднага рабочага руху.

Значную частку тома складаюць творы, якія выкрываюць міжнародны сацыял-шавінізм і цэнтрызм, выкрываюць прычыны краху ІІ Інтэрнацыянала. Да іх належыць: «Крах ІІ Інтэрнацыянала», «Аб барацьбе з сацыял-шавінізмам», «Становішча і задачы сацыялістычнага Інтэрнацыянала»,

І гэта дасягнута праз тры гады пасля цяжкай вайны, пасля нечуваных разбурэнняў, зробленых на савецкай зямлі фашысцкімі акупантамі. Сапраўды, гэта магчыма толькі ў савецкай, сацыялістычнай дзяржаве!

А якой гордасцю за нашу партыю, за наш урад напоўніцца сэрца кожнага, хто дбае аб росквіце нашай культуры, навукі і мастацтва! Вячаслаў Міхайлавіч Молатаў, гаворачы аб буйнейшых дасягненнях краіны, даў пачосную і высокую ацэнку поспехам нашай літаратуры і мастацтва.

«Мы маем права ганарыцца поспехамі савецкага мастацтва і ў апошні час, у асаблівасці, поспехамі савецкай літаратуры, што з'яўляецца не малым дасягненнем напраўляючага кіраўніцтва партыі».

Сапраўды з'яўленнем лепшых сучасных твораў літаратуры, мастацтва, кіно, навуковых адкрыццяў нашы пісьменнікі, мастаі, вучоныя абавязаны непараднаму напраўляючаму кіраўніцтву партыі, жыццёвораму ўплыву ідэй партыі Леніна — Сталіна.

«Наша літаратура, кіно і іншыя віды мастацтва ўсё больш узабагачаюцца такімі творами, якія ў сваіх вобразах раскрываюць ідэйны сэнс падзей і работы людзей савецкай эпохі. Сапраўднае мастацтва даходчы і накідае глыбокія сляды ў сядомасці людзей, і таму такое вялікае значэнне дзяржаўнаму ўздыму ў савецкім мастацтве для развіцця поспехаў у камунісцкім выхаванні савецкага народа. Савецкае мастацтва працякае далей за рубяжы краіны, асвятляючы справы і дні нашай Радзімы, якія капіталістычны друк імкнецца скрыць або сказіць у вачах працоўных».

Так вызначыў В. М. Молатаў ролю і значэнне савецкай літаратуры і савецкага мастацтва. Такія задачы перад кожным савецкім пісьменнікам, перад кожным савецкім мастаком ставіць наша партыя і асабіста І. В. Сталін. Словы таварыша Молатава аб ролі і адказнасці нашага мастацтва глыбока запалдуць у сэрца кожнага работніка мастацтва і літаратуры.

Нашы пісьменнікі і мастаі павінны праікніцваць высокую партыйнай і дзяржаўнай адказнасцю за савецкае мастацтва. Партыя патрабуе ад нас новых твораў, якія-б сталі магутнай зброяй у барацьбе са змрочнымі сіламі міжнароднай рэакцыі, з падзільшчыкамі вайны, за трывалы, дэмакратычны мір ва ўсім свеце, за пабудову камунізма ў нашай краіне.

Цесна згуртаваны вакол партыі, вакол правядыра, арганізатара і натхніцеля ўсіх перамог Вялікага Сталіна, савецкі народ уступіў у трыццаць другі год пераможнага шэсця сацыялізма.

Да новых поспехаў заклікае партыя Леніна — Сталіна работнікаў савецкай навукі, літаратуры і мастацтва. Ішчы больш высокай ідэйнай і высокамастацкай твораў, якія раскрываюць у сваіх вобразах ідэйны сэнс падзей і работы людзей савецкай эпохі, павінны стварыць нашы пісьменнікі, мастаі, артысты, работнікі кінематаграфіі. Кіруючыя ідэй Вялікага Сталіна адкрываюць нам самыя шырокія магчымасці і перспектывы для новых творчых поспехаў, для новых дасягненняў сацыялістычнай культуры.

«Рэвалюцыйны марксісты на Міжнароднай сацыялістычнай канферэнцыі 5 — 8 верасня 1915 г.» і іншыя.

Рад твораў накіраван пераважна супроць сацыял-шавінізма ў Расіі: «Рускія Зодзекумы», «Над чужым слягам», «Аб становішчы справы ў расійскай сацыял-дэмакратыі», «Паражэнне Расіі і рэвалюцыйны крызіс», «Аб двух лініях рэвалюцыі» і іншы.

У артыкуле «Аб лозунгу Злучаных Штатаў Еўропы», напісаным у жніўні 1915 года, Ленін даў фармулёўку геніяльнага вываду аб магчымасці перамогі сацыялізма першапачаткова ў некалькіх краінах, або нават у адной, асобна ўзятай, краіне.

У гэты том уваходзіць работа Леніна «Бары Маркс», якая дае сціслую і разам з тым вычарпальную характарыстыку вучэння Маркса.

У дваццаці першым томе ўпершыню змешчаны творы В. І. Леніна: «У Інтэрнацыянальную сацыялістычную камісію», «Якое «адзінаства» абвясціў на шведскім з'ездзе Ларын?», «Шісма ЦК РСДРП — рэдакцыі «Нашага Слова» і іншы.

Дзевяты том Твораў І. В. Сталіна

Вышаў у друку дзевяты том Твораў І. В. Сталіна, падрыхтаваны Інстытутам Маркса — Энгельса — Леніна пры ЦК ВКП(б). У дзевяты том уваходзяць творы, напісаныя са снежня 1926 года па ліпень 1927 года.

У гэты перыяд рабочыя і сяляне СССР пад кіраўніцтвам большавіцкай партыі, на аснове рашэнняў XIV з'езда і XV канферэнцыі ВКП(б), працягвалі барацьбу за сацыялістычную індустрыялізацыю краіны. Умапаўненне сацыялістычнай гаспадаркі СССР выклікала разнае абстрактнае барацьбы імперыялістычных дзяржаў супроць Савецкага Саюза і барацьбы капіталістычных элементаў супроць сацыялістычных элементаў унутры краіны.

Супроць савецкай улады «ствараецца нешта накіхат адзінага фронта ад Чэбэргена да Троцкага».

У дакладзе на VII пашыраным пленуме ВКП «Яшчы раз аб сацыял-дэмакратычным ухліе ў нашай партыі», у заключным савесе па дакладу, у правох на XV Маскоўскай губэрнскай канферэнцыі і на сходзе рабочых Сталінскіх чыгуначных майстарняў, у артыкуле «Заметкі на сучасныя тэм» і іншых прапах І. В. Сталін абараняе і развіае марксісцка-ленінскае вучэнне аб партыі, які асноўнай накіроўваючай і кіруючай сіле Савецкай дзяржавы, выкрывае варожыя справе рабочага класа і большавіцкай партыі «тэорыі» лідэраў траіцкіска-зіноўеўскага блока і іх падрыўную дзейнасць у ВКП(б) і ў Комінтэрне.

У гэтых творах І. В. Сталіна развіаюцца пільныя і практычны сацыялістычныя індустрыялізацыі, будаўніцтва сацыялізма ў СССР, падкрэслівана адзінаства і непадзельнасць нацыянальных і інтэрнацыянальных задач сацыялістычнай рэвалюцыі, вызначэнне лініі партыі ў галіне знешняй палітыкі ва ўмовах умацненняў нагрозы новага ваеннага нападу на СССР і намячоюцца задачы па умацаванню абароназдольнасці Савецкага Саюза.

У прапах «Аб трох асноўных лозунгах партыі на сялянскае пільтанне», «Да пільтанна аб рабоча-сялянскай урадзе», «Аб лозунгу дыктатуры працарыята і бяднейшага сялянства ў перыяд падрыхтоўкі Кастрычніка» развіаецца ланіскае вучэнне аб савезе рабочага класа і сялянства, аб кіруючай ролі працарыята ў гэтым савезе і раскрываецца класавая сутнасць Савецкай дзяржавы і Савецкага ўрада.

Значнае месца ў дзевятым томе займаюць творы, прысвечаныя аналізу рухачых сіл і перспектыв развіцця рэвалюцыйна-дэмакратычнага і антыімперыялістычнага руху кітайскага народа ў 1925 — 1927 гадах. Да іх належыць: «Шытанні кітайскай рэвалюцыі», «Гутарка са студэнтамі універсітэта імя Сун Ці-сена», «Рэвалюцыя ў Кітаі і задачы Комінтэрна» і іншы.

У томе ўпершыню публікуюцца пісьмы І. В. Сталіна Кесенаронтаву, Зайнаву, Шынкевічу, Чугуну, Цвяткову і Аляхаву, Пахроўскаму.

Выданне даклада В. М. Молатава на ўрачыстым паседжанні Маскоўскага Савета 6 лістапада 1948 года

Вышаў у свет асобнай брашурай даклад В. М. Молатава «31-я гадавіна Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі», зроблены на ўрачыстым паседжанні Маскоўскага Савета 6 лістапада 1948 г. Брашура выдана Дзяржаўна-выдавецтвам, тыражом у 1 мільён экзэмпляраў.

Лекцыі і даклады Таварыства па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў

Таварыства па распаўсюджванню навуковых і палітычных ведаў да 30-годдзя Беларускай ССР у Мінску арганізуе 17 публічных лекцыяў.

Будуць прагаваны лекцыі на наступныя тэмы: «Стварэнне БССР», «Партыя большавікоў — арганізатар сацыялістычнай індустрыялізацыі БССР», «Барацьба партыі большавікоў супроць беларускіх нацыяналістаў — злейшых ворагаў беларускага народа», «Уз'яднанне беларускага народа ў адзінай савецкай дзяржаве», «Роль рускага народа ў гістарычным дэсе Беларусі» і іншы.

Адначасова лектарамі Таварыства будуць прагаваны рад лекцыяў у абласных і раённых цэнтрах рэспублікі.

Ленін і Сталін — стваральнікі БССР

Беларуская рэспубліка была абвешчана 1 студзеня 1919 года на VI Паўночна-Заходняй абласной канферэнцыі РСДРП(б) у Смаленску. На канферэнцыі былі прадастаўлены ўсе большавіцкія арганізацыі Беларусі, і на гэтай аснове VI канферэнцыя абвясціла сабе Першым з'ездам камуністычнай партыі большавікоў Беларусі.

У рэзалюцыі з'езда па дакладу тав. Мяснікова «Аб бягучым моманце» гаварылася: «... Супроць ваўдзічна імперыялізма згуртоўваюцца хутка ўзрастаючыя сілы Савецкай Расіі. Для таго, каб адстаць свабоду працоўных мас, каб супроцьстаяць націску ічымільным калечам абкружачых нас пачынаю банд і пільных сіл імперыялізма, каб яшчы больш умацаваць заваёвы расійскага працарыята і садзейнічаць адціску наступлення каварнага ворага, які паставіў сабе задачай знішчыць заваёвы працарыята і свабодныя правы нацыяў з мэтай устаўлення фактычнага буржуазнага ладу, тым самым беспасрэтнага разгула капітала, — VI абласная канферэнцыя большавікоў лічыць неабходным абвясціць самастойную сацыялістычную рэспубліку — Беларусь». Прапанову тав. Мяснікова аб стварэнні БССР была аднагалосна прынята дэлегатамі з'езда.

Асновы для ўтварэння Беларускай дзяржаўнасці былі падрыхтаваны перамогай Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ў нашай краіне.

У вышкі ўстаўлення дыктатуры працарыята, пад кіраўніцтвам большавіцкай партыі і яе правядоўроў Леніна і Сталіна, пры дапамозе рускага і другіх народаў савецкай краіны, здзейсніліся вялікія мары і спадзяванні беларускага народа аб свабодным жыцці, аб сваёй дзяржаўнасці і пазней — у 1939 годзе — аб уз'яднанні беларускіх зямель у адзінай Беларускай Савецкай Сацыялістычнай дзяржаве.

Толькі Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя адрыла сапраўдны шлях да эканамічнага і культурнага ўздыму і росквіту БССР, якая стала самастойнай савецкай дзяржавай і заняла сваё месца ў Савезе Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Адрываючыся на прайздэнні за 30 год шлях барацьбы і перамог, беларускі народ свае лепшыя думкі і пачуцці звяртае да партыі большавікоў, да савецкага ўрада, да вялікага баяні і настаўніка, лепшага друга беларускага народа — таварыша Сталіна. Ужо ў лістападзе і снежні 1917 года, адразу пасля перамогі сацыялістычнай рэвалюцыі і ўстаўлення савецкай улады на ўсёй тэрыторыі былой Расійскай імперыі, у тым ліку і на Беларусі, таварышы Ленін і Сталін ставілі пільтанне аб неабходнасці стварэння Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

У снежні 1917 года таварыш Сталін склікаў нараду беларускіх дэлегатаў Усерасійскага сялянскага з'езда для абмеркавання пільтанна аб дзяржаўным ладзе Беларусі. Потым у таварыша Сталіна адбылася і другая нарада дэлегатаў ад Беларускага абласнога сялянскага Камітэта, на якой была прынята прапанова таварыша Сталіна праграма дзейнасці па арганізацыі ў Беларусі дзяржаўнага ладу.

Паслядоўна ажыццяўляўся ў практыцы нацыянальна-дзяржаўна пільтанна асноўны прынцып ланіска-сталінскай нацыянальнай пільтыкі — права нацыі на самавызначэнне аж да аддзялення і ўтварэння самастойнай дзяржавы. Большавікі Беларусі, пад кіраўніцтвам ЦК большавіцкай партыі і асабіста таварыша Сталіна, правалі вялікую арганізацыйную і пільтанную работу па падрыхтоўцы да дзяржаўнага самавызначэння Беларусі.

У артыкуле «Свята ў Усходу» таварыш Сталін пісаў: «... Савецкая Расія ніколі не глядзела на заходнія вобласці, як на свае ўладанні. Іна заўсёды лічыла, што вобласці гэтыя складаюць неад'емныя ўладанні працоўных мас насляючых іх нацыянальнасцяў, што гэтыя працоўныя масы маюць поўнае права свабоднага вызначэння свайго пільтаннага дэсу...» (Сталін, Творы, т. IV, стар. 178).

Акупацыя Беларусі немцамі ў лютым 1918 года часова адтэрмінавала афармленне Беларускай савецкай дзяржавы. Але намясціць заходніх праз некалькі месяцаў былі выгнаны з савецкай зямлі. Партыя большавікоў і савецкі ўрад, братнія народы савецкай дзяржавы і ў першую чаргу вялікі рускі народ выраставалі беларускі народ ад ішчазмага занявольення.

У вызваленнай ад немцаў імперыялізма Беларусі з новай сілай паўстала пільтанне аб стварэнні БССР. І на новым этапе савецкага дзяржаўнага ўпарадкавання Беларусі кіруючая і арганізуючая роля, які і раеі, належыла ЦК партыі большавікоў, яе правядоўрам — Леніну і Сталіну. Пры вырашэнні пільтанні дзяржаўнасці Беларусі партыя большавікоў, Ленін і Сталін зыходзілі з жадання працоўнага беларускага народа — сабраць свае сілы ў адзінай Беларускай дзяржаве і самавызначыцца.

Беларуская нацыя, які нацыя, прызнана толькі партыяй большавікоў. На X з'ездзе РКП(б) у дакладзе па нацыянальнаму пільтанню таварыш Сталін указаў, што

*
Н. КАМЕНСКАЯ,
кандыдат гістарычных навук

*
«... Існуе беларуская нацыянальнасць, у якой бсь свая мова, што адраўняецца ад рускай, у вышкі чаго ўзяць культуру беларускага народа можна толькі на роднай яго мове». (І. В. Сталін, Творы, т. V, стар. 48).

Практычным правядзеннем большавіцкай нацыянальнай пільтыкі з першых дзён перамогі сацыялістычнай рэвалюцыі ў нашай краіне кіравалі Владимир Ільіч Ленін і Іосіф Вісарыявіч Сталін. З іх ідэямі звязана і стварэнне БССР. Беларускі народ з вялікай удзячнасцю і любоўю называе Леніна і Сталіна стваральнікамі Беларускай савецкай дзяржаўнасці.

Таварыш Сталін выказаў свае думкі аб арганізацыі БССР і атрымаў ухваленне іх ад Леніна. Хутка гэтае пільтанне разглядаў ЦК РКП(б) і вынес рашэнне аб стварэнні БССР.

25 снежня 1918 года таварыш Сталін па тэлефону асабіста паведмі старшым Паўночна-Заходняга абласнога камітэта партыі тав. Мяснікову рашэнне ЦК РКП(б). Пры гэтым таварыш Сталін адзначыў, што ЦК РКП(б) прыняў рашэнне аб стварэнні БССР у адказ на патрабаванне працоўных Беларусі, і гэта паказ аднаўдзяе праграме партыі ў нацыянальным пільтанні.

Таварыш Сталін правёў велізарную пільтанную і арганізацыйную работу па выкананню гэтага гістарычнага рашэння ЦК нашай партыі. Ён асабіста займаўся падборам адказных работнікаў для цэнтральных органаў улады будучай БССР, распаўсюдаў асноўныя арганізацыйныя пільцы стварэння БССР, адрэдагаваў «Маніфест Часовага Рэвалюцыйнага Рабоча-Сялянскага ўрада» Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. Таварыш Сталін мержаваў прыняць асабіста ўдзел у абвясчэнні БССР, але ваенныя складаныя абставіны ў раёне Пермі не далі яму магчымасці прыехаць на з'езд КП(б)Б. Цэнтральны Камітэт партыі накіраваў таварыша Сталіна ў Перм для выканання адказнага пільтаннага і ваеннага задання.

Першыя словы дэлегатаў Першага з'езда КП(б)Б — словы прыгавання і ўдзячнасці былі накіраваны вялікім правядоўрам народаў, патхніцелям і арганізатарам Беларускай дзяржаўнасці — Леніну і Сталіну. Прыняўшы рашэнне аб стварэнні БССР, з'езд звярнуўся з заклікам да рабочых, батракоў, сялян, саддат і да ўсіх працоўных Беларусі, у якіх гаварылася, што ва ўмовах новай небяспекі для Беларусі з боку Антанты з'езд прыняў вялікае рашэнне — абвясціць Беларускую Савецкую Сацыялістычную Рэспубліку на чале з Рабоча-Сялянскім ўрадам. У закліку падкрэслівалася, што рабочыя і сяляне Беларусі пад слагам камунісцкай партыі вялі батрацтва за сваё вызваленне і што пад гэтым-жа слагам нараджаецца цпер маладая Беларуска Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка.

Першы з'езд КП(б)Б і разам з ім увесь беларускі народ дазі рашучы адпор спробам беларускіх нацыяналістаў сарваць абвясчэнне БССР. Нацыяналісты імкнуліся адраваць Беларус ад савецкай Расіі, разарваць савез рускага і беларускага народаў, які склаўся гістарычна, для таго, каб уставаіць у Беларусі буржуазны лад.

Першы з'езд КП(б)Б зацвердзіў склад Часовага Рабоча-Сялянскага ўрада БССР. 1 студзеня 1919 года ён абнарадаваў свой першы маніфест, адрэдагаваны таварышам Сталіным.

У маніфесте гаварылася аб новым этапе, які пачынаўся для Беларусі — этапе самастойнага савецкага дзяржаўна існавання. У ім адзначалася, што Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, якая знішчыла ўладу памешчыкаў і фабрыкантаў і ўставаіла дыктатуру працарыята, заклала фундамент новага ладу жыцця з уладаю самага працоўнага народа. Разам з гэтым адзначалася, што ворагі рэвалюцыі імкнуцца сабраць вакол сабе сілы, каб наваліцца на рэвалюцыю і задушыць яе. Маніфест заклікаў працоўных пільна стаяць на варце заваёў сацыялістычнай рэвалюцыі.

5 студзеня 1919 года Часовы ўрад БССР прыехаў у Мінск. З гэтага часу Мінск становіцца сталінай БССР.

5 студзеня 1919 года Часовы ўрад вынес рашэнне аб скліканні I лютлага таго-ж года Першага Усебеларускага з'езда Савецкай Рэспублікі, які павінен быў канчаткова аформіць стварэнне БССР.

Першы Усебеларускі з'езд Савецкай дзяржавы адкрыўся 1 лютага 1919 года ў Мінску, у гарадскім тэатры (папер тэатр імя Янкі Купалы).

З'езд адкрыў А. Ф. Мяснікоў. Дэлегаты з'езда гораха віталі адкрыццё з'езда. Першыя словы іх прыгавання былі накіраваны да стваральнікаў Беларускай дзяржаўнасці — Леніна і Сталіна.

На з'ездзе ад імя вышэйшага органа савецкай улады — Усеаюзнага Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта выступіў Я. М. Святлоў. Вітаючы ў асобе дэлегатаў з'езда ўсіх працоўных Беларусі, вызваленых ад акупанты, ён даў высокую ацэнку іх гораду і мужнасці ў барацьбе з немцамі акупантамі за савецкую ўладу. Я. Святлоў заўважыў дэлегатаў, што савецкі ўрад дапаможа Беларусі залчыць яе рані.

Асноўныя прынцыпы дзяржаўнасці ў Беларусі з'езд абвясціў у «Дэкларацыі Першага Усебеларускага з'езда Савецкай дзяржавы», прынятай 3-га лютага 1919 года. Беларусі абвясцілася Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікай, мэтай якой павіна быць «канчатковае знішчэнне панавання капітала і ўстаўлення сацыялістычнага ладу».

Але, стварочы свабодную, незалежную Савецкую Сацыялістычную Беларускую Рэспубліку, працоўныя Беларусі не марылі аб яе існаванні без саюза з братнімі савецкімі рэспублікамі і, перш за ўсё, з Расійскай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікай.

Характарызуючы найвялікшае міжнароднае значэнне стварэння незалежных савецкіх рэспублік і стварэння БССР, таварыш Сталін пісаў: «Добрахотны саюз працоўных усіх незалежных рэспублік... Гэта імяна той шлях аб'яднання народаў, аб якім увесь час гаварыла савецкая ўлада і які да цяпер свае выдатныя вышкі... Так ад распаду старога імперыялістычнага адзінаства, праз незалежны савецкі рэспублікі народаў Расіі прыходзіць да новага добрахотнага братняга адзінаства. Шлях гэты, безумоўна, не з самых лёгкіх, але ён — адзіны шлях, які вядзе да надзейнага, непарушанага сацыялістычнага саюза працоўных мас многанациянальнай Расіі». (І. В. Сталін, Творы, т. IV, стар. 229).

На Першым У

ДА ВЫНІКАЎ КОНКУРСА НА АДНААКТАВУЮ П'ЕСУ

М. КЛІМКОВІЧ

Пераглядаючы досыць вялікую колькасць адвадзанаў п'ес, прывезаных на конкурс (94 п'есы), можна заўважыць, што ўсе яны напісаны на тэмы міжнароднага жыцця, тэмы сённяшняга дня ў калгасе і тым, звязаныя з п'есамі чалавек у сувязі з перамогамі сацыялізма. Акрамя гэтага застаецца праўда, досыць вялікая колькасць аднаактавак, — не менш адной трэці, — аб Вялікай Айчыннай вайне.

Але п'есы аб Айчыннай вайне, у тым ліку і аб партызанам, не ўзяліся на ступень абгульчэння і тыпізатны з'яў — і журы вымушана было іх адхіліць.

З тым міжнародным аўтарам закраліся галоўным чынам дзве партызанскія барацьбы ў Грэцыі і выкрыццё нораваў буржуазнага свету. На жаль, у першым выпадку адсутнічаў такі наказ канкрэтных абставін, рухавіч сіл і ідэй гэтай барацьбы, які-б спалучаў жыццёвую і мастацкую праўду.

Значна большую цікавасць маюць п'есы, прывезаныя Амерыкай. Адна з іх на гэтую тэму — «Не забудзем» У. Няфёда — была адзначана на конкурсе. П'еса дае ўяўленне аб так званым «сераднім амерыканшчы», якому ўласцівыя якасці, прычымленныя пануючай буржуазнай ідэалогіяй: ён гоіцца за нажыву, падтрымлівае дыскрымінацыю неграў, стараецца быць у баку ад палітыкі. Усе гэта прыводзіць да краху яго ўласнай сям'і: ратуе жыццё любімага чалавек — негра, адзіна дачка гэтага «бізнесмена» ідзе на рэкамбіраную апаратуру і гіне пад нажом хірурга. Чалавечы жыццё ў Амерыцы таксама стала таварам.

Аўтар правільна кажа, як «культура» дала рабаўніцтва і прыніжае як чалавечы пачуццё, як волю закон нажывы несе пагібель і тым, што яго прапаведуюць. Аднак, сілы, якія змагаюцца з гэтым законам, аўтарам вынесены за сцену: глядзяч кожнаго жэста гэтага старшынкі, што паранены негр — актыўны рэвалюцыянер. За сцэнай застаецца і духоўны нігілізм, які звязваюць Мэры і яе каханана.

З п'ес на тэму сённяшняга дня ў калгасе абсалютная большасць мае практычны, утылітарны напрамак: аўтары хапелі-б праз п'есу прапагандаваць канкрэтыя агра-тэхнічныя мерапрыемствы, якія даюць магчымасць лепшым людзям калгаса вывядзіць свае калгасы, бригады і званні ў перадавы. Мэта — правільная, але большасць аўтараў забывае, што адной мэты мала. Не агра-тэхнічныя выкладкі і не голы пералік дасягненняў лепшага звання ў канцы п'есы павінны складаць яе змест, а жыццё і барацьба за агракультуру з боку лепшых людзей калгаса.

З гэтага боку ўдала вылучаецца адна з прывезаных п'ес маладога драматурга Макаёнка — «Перад сустрэчай». Яна таксама не пазбавлена недахопаў, з якіх га-

лоўны той, што самыя перадавыя людзі — бригадзіры Міхась і Тамара — з'яўляюцца ў п'есе толькі к канцу (яны прыязджаюць з Масквы, куды ездзілі за атрыманнем узнагароды) і мы дачакаемся аб іх працы толькі з кароткіх рапаяк старшынкі калгаса. Але станючы ў гэтай п'есе тое, што вёска ўзата сучасная, для яе пачатне калгаснай агра-тэхнікі стала надзвычай з'явай. П'еса пабудавана, як каменны палажэнні з кананічнай блытанінай людзей іх намераў і наступным «спазнаваннем». Аднак, аўтар не проста ўзяў гэтую форму, а арганічна зліў яе з новым зместам. Камядыйнасць палажэнняў пабудавана на тым, што галоўны герой п'есы — старшынкі калгаса Прапанчук спрабуе свае новыя, перадавыя намеры рэалізаваць, выкарыстоўваючы старыя традыцыйныя вясковыя формы. Старшынкі ўпэўніўся, што далейшы рост калгаса і замацаванне яго поспехаў магчымы толькі на аснове сучаснай агра-тэхнічнай навукі. Як ён ні намагаецца авалодаць гэтай навукай, але гадзі і мітуся арганізацыйнай работы пераважаюць яму, і ён вырашае выкарыстаць славу сваёй бригадзірны Тамары і ўзяць да яе ў прымы агранома. Старая форма, якая вырашала аднаасобную гаспадарку, г. зн. «прымы», увайшла ў супярэчнасць з новым зместам. І таму становяцца камічным далейшыя крокі старшынкі: спробы адродзіць жаніца Тамары — карэспандэнтка газеты (бо ён-жа не аграном!), спробы супроцьстаяць яму, хоць-бы на час, «баксёра» Гаўрылы і г. д. У сваім змаганні за інтарэсам калгаса старшынкі зыходзіць і з інтарэсам Тамары: выхад яе замуж за карэспандэнта можа адрываць Тамару ад яе любімай работы: не можа яна здаволіцца роляю хатняй гаспадыні — су сабойчыя фіксы-пінксы павінаць». Нарэшце развязваюцца ўсе канфілікты: жаніх Тамары якая і ёсць той аграном, які патрэбны калгасу.

Аднака часу ў характары людзей і іх наводзінах, тое, што гэтыя жывыя людзі не толькі дэкларуюць, але і змагаюцца за сваю справу, — вылучыла п'есу з ліку іншых.

Больш актыўную функцыю «ўтаржэння ў жыццё» надаў сваёй п'есе У. Круціцкіна (п'еса «Шыла ў мяшкі не схавашся», таксама прывезаная на конкурс). Аўтар падверг асцярожна старшынкі калгаса Выхваліскага, які, прапаведуючы слободніцтва з суседнім калгасам, спрабуе хітрыкамі схавць гэты правад. Выхваліска лічыць, што калгасе навядуцца, каб пра яго дрэннае гаварылі, і таму стараецца знешнім доскам замазаць рэальныя недахопы. Калгаснікі суседняга калгаса выпраўляюць яго лінію.

Аднака часу ў характары людзей і іх наводзінах, тое, што гэтыя жывыя людзі не толькі дэкларуюць, але і змагаюцца за сваю справу, — вылучыла п'есу з ліку іншых.

Больш актыўную функцыю «ўтаржэння ў жыццё» надаў сваёй п'есе У. Круціцкіна (п'еса «Шыла ў мяшкі не схавашся», таксама прывезаная на конкурс). Аўтар падверг асцярожна старшынкі калгаса Выхваліскага, які, прапаведуючы слободніцтва з суседнім калгасам, спрабуе хітрыкамі схавць гэты правад. Выхваліска лічыць, што калгасе навядуцца, каб пра яго дрэннае гаварылі, і таму стараецца знешнім доскам замазаць рэальныя недахопы. Калгаснікі суседняга калгаса выпраўляюць яго лінію.

Аднака часу ў характары людзей і іх наводзінах, тое, што гэтыя жывыя людзі не толькі дэкларуюць, але і змагаюцца за сваю справу, — вылучыла п'есу з ліку іншых.

Больш актыўную функцыю «ўтаржэння ў жыццё» надаў сваёй п'есе У. Круціцкіна (п'еса «Шыла ў мяшкі не схавашся», таксама прывезаная на конкурс). Аўтар падверг асцярожна старшынкі калгаса Выхваліскага, які, прапаведуючы слободніцтва з суседнім калгасам, спрабуе хітрыкамі схавць гэты правад. Выхваліска лічыць, што калгасе навядуцца, каб пра яго дрэннае гаварылі, і таму стараецца знешнім доскам замазаць рэальныя недахопы. Калгаснікі суседняга калгаса выпраўляюць яго лінію.

Аднака часу ў характары людзей і іх наводзінах, тое, што гэтыя жывыя людзі не толькі дэкларуюць, але і змагаюцца за сваю справу, — вылучыла п'есу з ліку іншых.

Музей Героя Совецкага Саюза К. С. Заслонова

У лістападзе гэтага года споўнілася шостага гадзіна з дня смерці Героя Совецкага Саюза Канстанціна Заслонова. Да гэтай даты ў Аршанскім клубе імя С. М. Кірава адкрыўся музей К. С. Заслонова.

Экспанаты музея паказваюць баявую дзейнасць партызанаў Аршаншчыны ў гады Вялікай Айчыннай вайны супроць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У музеі прадстаўлены шматлікія фотаздымкі, кар-

З п'ес, што заставілі сваёй мэтай паказаць рост савецкага чалавек, журы адзначыла п'есу У. Няфёда «Слуга народа», галоўная ідэя якой заключаецца ў тым, што не толькі дэпутат, але і кожны сумленны чалавек павінен адчуваць сябе слугой народа. Праўда, гэтая п'еса вызначыла нейкім механічным спалучэннем вядомай формы з новым зместам, камізм яе будучына на знешнім супроцьстаянні: стары чалавек спявае пра спатканне з дзяўчынай, у дэка-прафесара за асістэнта маладзённым чалавек, праставатад гэткага дэпутата настойліва ўрываецца да прафесара і г. д.

Усе гэтыя прыёмы надаюць п'есе спонічнасць, але яны даюць вядомы і выкарыстаны. Аўтару патрэба дапрацаваць твор і выправіць яго з боку формы.

Конкурс даў калі дзесятка п'ес, над якімі трэба працаваць і якія могуць быць карыснымі пасля гэтага для самадзейнай сцэны. У многіх маладых аўтараў ёсць добрая назірлівасць, у створаных імі вобразах ёсць асобныя новыя рысы характару чалавек, п'есы маюць цікавую задуму, але трэба драматургам дапамагчы ўласці ўсё гэта ў драматургічную форму. Яскравым прыкладам такога твору можа служыць адзначаная журы п'еса Макаёнка «Жыццё патрабуе» («Будні сакратара райкома»). У ёй ёсць усе патрэбнае для п'есы: цікавы характары — энергічны, валавы Сяргей Пятровіч, папорысты і хітры своекарысты Порах, характэрны «канцелярыска» Паліна і не менш характэрны дэпутат-комсомолец, якая прапавядае ў канцыляры і вырашыла вярнуцца ў вёску на сваю «святворчасць». У п'есе добрая ідэя — паказаць выхавальную ролю партыі. Аднак, усё гэта яшчэ не знайшло даходлівай і цікавай драматургічнай формы.

Конкурс паказаў, што трэба знайсці нейкі новы арганізацыйны меры ў рабоце з маладымі драматургамі. Адно штогоддзя конкурсы ўжо мала чаго даюць. Аб гэтым сведчыць сам факт, што з вялікай колькасцю п'ес журы знайшлі магчымым прывезаць, — ды і то трэціх прэмій, — дзве п'есы. Такія вынікі не спраўджаюць затрачанага часу і сродкаў. Трэба дапамагчы маладым драматургам ужо ў працэсе стварэння п'ес. Неабходна знайсці маладых аўтараў з законам драматургіі, з законам сцэны як нашых прафесійных тэатраў, так і асабліва самадзейных гурткоў. Трэба склікаць абласныя наборы маладых драматургаў, выдаць некалькі зборнікаў як арыгінальных, так і перакладных аднаактавых, у тым ліку і класічных аднаактавых п'ес.

Неабходна, нарэшце, прымаць найбольш таленавітых з маладых драматургаў у Саюз савецкіх пісьменнікаў, прыраўняўшы іх да ўзроста іх п'ес самадзейным гурткамі да ўзроста і іхнага спосабу апублікавання літаратурных твораў.

Музей карыстаецца заслужанай павагай працоўных. Яго наведваюць сотні калгаснікаў, юнакоў і дзяўчат, школьнікаў, шпінераў з розных гарадоў нашай Радзімы.

БОЛЬШ УВАГІ МАЛАДЫМ ПІСЬМЕННИКАМ

На партыйным сходзе ў Саюзе савецкіх пісьменнікаў Беларусі

За пасляваенныя гады ў беларускую літаратуру прышло шмат маладых пісьменнікаў сіл. Аднак, работа з маладымі, якую праводзіць і Саюз савецкіх пісьменнікаў, і Дзяржаўнае Выдавецтва БССР, і рэдакцыі літаратурных часопісаў, а таксама газета «Літаратура і мастацтва» ў поўнай меры не ахвільвае ўсіх задач на выхавальна і творчому росту маладых пісьменнікаў.

Пытанню работы з маладымі і быў прысвечаны адкрыты сход партыйнай арганізацыі Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР, які адбыўся 15 лістапада.

Справаздачу аб рабоце з маладымі ў Саюзе савецкіх пісьменнікаў БССР зрабіў А. Бурдэль. Ён зазначыў, што за апошнія гады ў члены Саюза савецкіх пісьменнікаў прынята 18 чалавек. Пры Саюзе створана камісія па рабоце з маладымі, але яна, за выключэннем асобных членаў, арганізацыйна не працавала і не працуе цяпер. Уся работа выдзецца без яе ўдзелу. Пасля Айчыннай вайны праведзена дзве республіканскія наборы маладых пісьменнікаў. Амаць пры гэтых абласных газетах створаны літаратурныя аб'яднанні.

Але актыўна працуюць толькі Брэсцкае і Магілёўскае. Астатнім для наладжвання работы неабходна дапамога; некаторыя з іх, як Віцебскае, фактычна рассталіся.

Пры Саюзе пісьменнікаў рэгулярна працуюць літкансультанты. За гэты год работнікамі дадзена 150 пісьмовых кансультацый, 8 аўтараў для разбору іх твораў вылікалі на творчыя секцыі. Цяпер рыхтуюцца да выдання альманаха твораў, удзельнікаў рэспубліканскай нарады. Аднак, як зазначыў А. Бурдэль, сыва з выданнем першых кніжак пісьменнікаў стайць на месцы. У 1948 годзе не вышла яшчэ ніводнай першай кніжкі маладога пісьменніка.

Са справаздачай аб рабоце з маладымі ў часопісе «Полымя» выступіў М. Мозель. За 1948 год, адзначыў ён, часопіс надрукаваў такія творы маладых, як «Глыбокая пльня» — І. Шамякіна, «Землякі» — У. Шахавіца, «Гартаванне» — А. Кулакоўскага, П частку запісаў Героя Совецкага Саюза В. Ліўеніава «Беларускія сыны» ў літаратурнай апрацоўцы Р. Пехаа, п'эму і вершы М. Калачыскага і інш. Упершыню на старонках «Полымя» надрукавалі свае вершы Ф. Жычка, У. Корбан і інш. Работнікі «Полымя» даў 46 пісьмовых кансультацый. Запланавана надрукаваць у бліжэйшых нумарах новыя п'эмы К. Кірэнкі і А. Васілевіча, новыя творы М. Ткачова, А. Васілевіч і іншых маладых пісьменнікаў. Але часопіс не можа з-за абмежаванага памеру змясціць на сваіх старонках усё, напісанае маладымі і вяртае надрукаваным.

Аб рабоце часопіса «Беларусь» з маладымі пісьменнікамі расказаў К. Кірэнка.

Ён адзначыў, што на старонках «Беларусі» былі надрукаваны першыя творы А. Кулакоўскага, М. Лобана, А. Васілевіча і многіх іншых маладых паэтаў, празаікаў і крытыкаў. Часопіс трымае сталую сувязь з аўтарамі, што жывуць на перыферыі.

— Аднак, трэба дамагацца, — гаворыць К. Кірэнка, — каб і нашы маладзёжныя газеты больш цікавіліся літаратурнай моладдзю, часцей друкавалі літаратурныя старонкі і не самаўхіляліся ад справы выяўлення і выхавання новых літаратурных кадраў. Неабходна таксама, каб Саюз савецкіх пісьменнікаў часцей вылікаў маладых аўтараў перыферыі для разгляду іх творчасці.

Справаздачу аб рабоце з маладымі ў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» зрабіў В. Вітка. У сваім выступленні ён акцэнтаваў увагу, галоўным чынам, на тым, непахопы, якія яшчэ ёсць у рабоце з выяўленні зольнымі аўтарамі і маладымі членамі Саюза савецкіх пісьменнікаў.

Пасля заслухання справаздач разгарнуліся спрэчкі.

— Лепшыя творы маладых, — адзначыў А. Якімовіч, — трэба друкаваць не толькі ў газетах і часопісах, але і выдаваць асобнымі кніжкамі.

А. Якімовіч гаворыць аб той значнай рабоце, якую праводзіць рэдакцыя дзіцячай літаратуры Дзяржаўнага Выдавецтва БССР з маладымі аўтарамі. У 1948 годзе рэдакцыя здарылася ў друк два зборнікі твораў для дзяцей, напісаных маладымі пісьменнікамі. На 1949 год запланавана звыш 6 кніг і ўключана ў план рэдакцыйнай падрыхтоўкі — тры кнігі маладых.

П. Гаруцкі зазначае, што за апошні час работа з аўтарамі перыферыі палепшылася, але не настолькі, каб яе можна было лічыць добрай. Ішчэ і цяпер прыезд пісьменнікаў старэйшага пакалення ў вобласці — рэдка з'ява.

Некалькі заўваг у адрас ЦК ЛКСМБ зрабіў у сваім выступленні А. Вялюгіна.

— ЦК ЛКСМБ павінен цікавіцца пытаннем выяўлення і росту маладых пісьменнікаў. Але гэтага накуль што ішчэ няма. Літаратурны альманах, прысвечаны комсамоцу, не змог выйсці да 30-годдзя ВЛКСМ. Наспела неабходнасць, каб арганізацыя ў Беларусі па прыкладу братаў рэспублік выданне маладзёжнага літаратурнага часопіса. Многія новыя творы маладых аўтараў не могуць з-за перагружанаці матэрыяламі быць надрукаваны ў часопісах «Полымя» ці «Беларусь». Так, у «Полымя» ўжо сабрала матэрыялаў на 8 нумароў 1949 года.

І. Грамовіч узнімае пытанне аб тым, каб старэйшыя пісьменнікі больш патра-

бавалі стаялі да выхавання моладзі, не дупакалі захвальвання маладых пісьменнікаў, бо яны прыносяць вялікую шкоду далейшаму творчому росту аўтараў.

У сваім выступленні А. Міронаў сільна выказаўся на дзейнасці літкансультантаў. Ён гаворыць, што ў апошні час на адрас Саюза савецкіх пісьменнікаў прыбывае шмат твораў, напісаных на рускай мове. Сувачасова даць адказы аўтарам літкансультантаў не мавыць часу. У сувязі з гэтым трэба было-б падумаць і над тым, каб мець пры Саюзе савецкіх пісьменнікаў БССР літкансультанта, які-б працаваў з аўтарамі, што пішуць на рускай мове. Акрамя гэтага, неабходна, каб і Дзяржаўнае Выдавецтва БССР таксама займалася кансультацыйнай і мела свае кадры кансультантаў па прыкладу цэнтральных і абласных выдавецтваў РСФСР, А. Міронаў таксама падтрымлівае прапанову аб неабходнасці выдання ў БССР літаратурна-маладзёжнага часопіса.

П. Кавалёў, характарызуючы работу літкансультантаў, звяртае ўвагу на тое, каб да разгляду твораў маладых ці пачынаючых пісьменнікаў, твораў, якія заслужваюць значнай увагі, як маюць часцей прыглядацца пісьменнікі старэйшага пакалення. Такую-ж справу добра было-б практыкаваць у Дзяржаўным Выдавецтве БССР пры выданні кніг маладых пісьменнікаў.

— Трэба дамагацца і таго, — прапавяе ён, — каб літаратурнай кансультацыі займаліся і абласныя газеты, а таксама ў сваю чаргу наладжвалі наборы пачынаючых пісьменнікаў і займаліся ростам літаратурных кадраў.

Аб магчымасці выдання кніг маладых аўтараў у 1949 годзе гаворыў у сваім выступленні Я. Шахоўскі. Ён зазначыў, што новым планам прадугаджана значнае павелічэнне выдання мастацкай літаратуры ў параўнанні з планам мінулага года.

З крытыкай дзейнасці камісіі па рабоце з маладымі выступіў І. Мележ. У сваю чаргу ён узняў пытанне аб выданні ў 1949 годзе літаратурнага альманаха маладых пісьменнікаў.

А. Бачыла ў сваім выступленні даўдзіць, што шырокая работа з маладымі ў Саюзе савецкіх пісьменнікаў яшчэ не разгорнута: камісія па рабоце з маладымі не працуе. У 1948 годзе не выдзана ніводнага кніжкі маладога аўтара. Работу з літаратурнай моладдзю трэба ацэньваць не па колькасці дадзеных кансультацый, а па колькасці выдзеных твораў маладых пісьменнікаў.

Выхаванню і росту маладых літаратурных кадраў Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР і яго перыядычныя выданні павінен аддаваць значна больш увагі, бо зброена яшчэ зусім недастаткова.

Сход прыняў разгорнутае рашэнне, накіраванае на павелічэнне работы па выхаванню пісьменнікаў.

Ул. ШАХАВЕЦ

АВАЛОДАННЕ ТЭМАЙ

Беларуская ССР ужо да вайны ператварылася ў індустрыяльна-калгасную рэспубліку. Цяпер яе індустрыяльная магутнасць яшчэ больш узрастае з пабудовай трактарнага і аўтамабільнага заводаў, новых станкабудуўнічых і веласіпеднага заводаў, іншых новабудуўляў.

Нашы пісьменнікі і ў прыватнасці паэты, лепшыя прадстаўнікі якіх заўсёды адгукаліся на надзвычайныя тэмы, правялі значную увагу і да індустрыяльнай тэматыкі. Такай увагі патрабуе само жыццё рэспублікі.

Першае, што можна заўважыць, знаёміцца з паэтычнымі творамі, змешчанымі ў перыядычным друку пасля вайны, гэта тое, што падыход да індустрыяльнай тэмы рабіўся праз калгасную тэму, якая з'яўлялася ў многіх выпадках адрэаўным пунктам.

У творах пераходзіць Вялікай Айчыннай вайны, у якіх выказвалася імкненне савецкіх людзей да мірнай стваральнай працы, падзея і ўпэўненасць, што хуткая перамога дасць магчымасць вярнуцца да гэтай працы, — як правіла, героі сумавалі па родных палях, што зарастаюць блытаням, па тым, што няма магчымасці гляць плугам барану, успаміналі пра трактар і амаль нішто — пра станок ці кельму. Такая аднабокасць, якая, магчыма, тлумачыцца тым, што нашы паэты лепш ведаюць жыццё вёскі, чым горада, выявілася ў значнай ступені і ў першых пасляваенных творах. Але хутка, у сувязі з вялікім размахам будаўніцтва ў рэспубліцы, паэты пачалі звяртацца да індустрыяльнай тэматыкі.

Вось два вершы М. Танка — «Злевадар» і «Белграс». У першым з іх апавядаецца аб тым, як доўгі час сумавалі разубароны вайной злевадар, але да яго прыйшлі будаўнічы, аднавілі яго, і цяпер ён радасна прымае абомы з хлемам. У вершы пра аднаўленне Белграса, падаецца такое заключэнне:

Палае чорны торф, гарыць,
Каб не прыйшоў зморк даўніх дзён
На нашы жыць, дзе сягоння
Калгасны каласіца шчэр

І песня радасная звоніць.
Такі падыход да тэмы дае ў некаторых выпадках магчымасць больш глыбокага асэнсавання падзей, паказу сувязі паміж пачасовымі з'явамі нашага жыцця, але ён і звужае рамкі ахопу рэчаіснасці.

Другім этапам у авалоданні індустрыяльнай тэматыкай можна лічыць звяртанне увагі паэтаў да жыцця горада. Тут мы маем ужо значную колькасць вершаў, і прытым напісаных на даволі высокім узроўні. Сюды трэба аднесці вершы пра Мінск М. Танка, нізку «Вершы аб родным горадзе» — К. Кірэнкі, паэма «Вершы А. Зарыцкага, М. Лукашкіна і інш. Паэтаў цікавіць розныя бакі гарадскога жыцця: аднаўленне разбуранага вайной (М. Лукашкін — «Грузавікі»), К. Кірэнка — «Цягнік»), планаванне будучых вуліц, дамоў і парку (Ш. Броўка — «Архітэктар», А. Зарыцкі — «Лебедзі»), гаспадарчае і культурнае значэнне стацыі Беларусі (М. Танк — «Агі Мінска»), пейзажныя замалеўкі горада.

У пейзажных замалеўках паэты звяртаюцца асабліва ўвагу на тое новае, што нараджаецца. Але пры гэтым не заўсёды мае месца асэнсаванне і абгульчэнне заўважанага. Часта падаецца толькі знешняе, у чым лёгка знаходзіцца на першы погляд паэтычнае, а на самай справе старое і павярхоўнае — асветлены сонцам уздзень і электрычным агнём ўвечары вуліцы, дым заводскіх і фабрычных комінаў, гудкі і інш. Гэтым можна растлумачыць з'яўленне шматлікіх вершаў пра раніцу ў горадзе і амаль ніводнага верша аб працоўным дні. Прытым у большасці вершаў на гэтыя тэмы паэт выступае староннім наглядальнікам і канстататарам падзей:

Любыя я ранак гарадскі
Вясёлкавы, барвовы
І покліч трубаў завадскіх
То тонкі, то басовы.
І пешахода першы крок,
І першы звод трамвая...

І першы ранішні гудок,
Што к працы заклікае.
(А. Астрэйка — «Ранак»).

На знешнім, эфектным паэты ў некаторых выпадках спынаюць увагу і пры вырашэнні непасрэдна індустрыяльнай тэмы, і прытым часамі нават нашы лепшыя паэты. Успомнім хача-б вершы пра зброю на радзінцы М. Танка і П. Панчанкі. Усе творы, напісаныя пра завод, прысвечаны пабудуўляю і нівоздзі — ужо дзясцімі і адноўленым прадпрыемствам. Хоць нельга патэту напярэць у тым, што яны імкнучыся заглянуць у заўтрашні дзень, але нельга таксама забываць і аб тым, што ёсць ужо сёння. Як непахоп, варта адзначыць тое, што паэты абмяжоўваюцца толькі новабудуўлямі Мінска, падобна таму, як яны абмяжоўваюцца ў верхах на гарадскую тэму толькі адным Мінскам.

Ад гарадской тэматыкі вельмі блізка і непасрэдным пераход да індустрыяльнай. Характэрным у гэтых адносінах можна лічыць верш А. Вялюгіна «Балада аб трох гудках», у якім расказваецца, як юнак, прыхаўшы ў Мінск па пучэўцы райкома, шукае трактарны завод і на чарзе трапляе спачатку на веласіпеды, потым на аўтамабільны і толькі нарэшце на трактарны. Гэты верш з'яўляецца больш шырокай пейзажнай замалеўкай, у якой ёсць і абгульчэнне. Гэтае каштоўнае якасць характэрна наогул для нізкі вершаў пра трактарны завод, які змясціў паэт у «Полымя» № 5 за 1948 г.

Права на мірную працу савецкімі людзьмі заваявана ў цяжкай барацьбе з ворагам. У гэтай барацьбе ўсе народы нашай радзімы былі ў дужнай адзінай сям'і, як і цяпер у пасляваенным будаўніцтве. Такія думкі вершаў А. Вялюгіна «Дарога на Сталінград» і «Балада аб дружбе». У першым з іх апавядаецца, як дзяўчына едзе ў Сталінград на трактарны завод вучыцца. Размаўляючы з генералам, які абараняў Сталінград, дзяўчына ўспамінае пра ідуўчына вайну, калі яна была партызанкай. Вось дзяўчына зыходзіць на мост праз Дняпро, і дзяўчына гаворыць генералу:

— Балі вы Сталінград абаранялі,
Я гэты мост з сабрамі падырава.
У другім з названых вершаў апісваецца вучоба юнака ў Сталінградзе. У вольнай ад працы хвіліны ён аглядае горад, і вось адлюччы:

На стэны хлопцот паірае:
«На смерць тут сталі гвардзейцы»...
І прывітаць бацькі чытае.

Жыццё заўсёды паказвае цікавыя тэмы, а часамі нават і іх вырашэнне. У гэтым можна пераканацца і на нізкіх вершаў А. Вялюгіна. Калгасным палем патрэбны трактары; у Мінску будзеца завод, які хутка пачне іх выпускаць; з Мінскага трактарнага завода маладыя рабочыя едуць вучыцца ў Сталінград, які з'яўляецца сімвалам нашых роўніцкіх подзвігаў і перамогі над ворагам, — так лагічна звязваюцца паміж сабой тэмы вёскі і горада, мірнай працы і вайны

Грамадская дзейнасць і светапогляд Георгія Скарыны

В. ПЕРЦАЎ,
правадзейны член Акадэміі навук БССР

Дзейнасць Скарыны не можа разглядацца адарвана ад тых сацыяльных і палітычных абставін, у якіх яна адбывалася. Пачатак XVI стагоддзя, на якое яна галоўным чынам прыпадае, характарызуецца жывым грамадскай думкі і грамадскага жыцця ў Беларусі ў ўкраіне Літоўскім, у якое тады ўваходзіла Беларусь.

У адказ на ўзмоцненне феадальных ўсіх з боку літоўскіх і беларускіх шляхцічаў і магнатаў падымаліся сялянскія хваляванні, якія пачулі што яшчэ не прамалі пагражачых для феадыяльнага ладу мераў і не выліваліся ў шырокія народныя паўстанні. У гэты час у сувязі з умацаваннем гарадскіх самакіраўніцтваў узмацаўся таксама пратэст мяшчанскага насельніцтва гарадоў супроць праваў і прывілеяў шляхты і супроць свавольства ваяводаў, якія парушалі правы гаражан у галіне кіравання горадамі і рамесніцкай прамысловасці. Узмацаўся таксама і нацыянальна-радыкальны ўспіх беларускага праслаўлення насельніцтва з боку паліякаў і літоўцаў-католікаў. Над польска-каталіцкім уплывам абмяжоўваліся правы праслаўленага беларускага насельніцтва, прычым у некаторых выпадках гарадское насельніцтва праслаўленай веры зусім пазбавілася гэтых правоў.

Пачатак XVI стагоддзя быў і часам рэфармацыйнага руху, які, наводзіў саўбегі Ангельска, быў адной з рашучых бітваў еўрапейскай буржуазіі супроць феадыялізму і які—дадам ад сабе—часткова раіваў, часткова пазней унік незалежна ад Захаду і на ўсходзе Еўропы—у выглядзе ересьі. Папрабаванні рэфармы царквы, якія ўзніклі на Захадзе і на ўсходзе,—у розных выглядках і нормах, знайшлі сабе адрастворанне ў Беларусі і ў другіх месцах, дзе жыў і дзейнічаў Скарына. Там-жа знайшлі сабе выхад і водгук некаторых гуманістычных вярняў—галоўным чынам у выглядзе з'яўлення «мірскіх» літаратурных твораў.

Жыццё Скарыны супадала з часам, калі ў Беларусі і ў другіх месцах яго дзейнасці часткова нарадзілася, а часткова ішла ўжо ўпарт барацьба розных грамадскіх класаў супроць феадыяльнага сіла і супроць царквы—асабліва каталіцкай, якая абараняла правы феадыялаў.

Да гэтай барацьбы далучыўся і Скарына. Яго дзейнасць была звязана пераважна з апаніраваннем гарадскіх мяшчанскіх класаў на адукацыю супроць каталіцкай царквы і яе прэтэнзій на выключнае ўладанне адукацыі і ведамі.

Афіцыйная царква імкнулася аддзіць першыя крокі рэлігіі—біблію—ад грамадства і ад народа, баючыся, што знаёмства з ёй можа прывесці да небяспечных вынікаў. А Скарына хацеў яе наблізіць да грамадства і да народа,—і ўжо ў гэтым заключалася яго вялікая заслуга. Ён імкнуўся пашырыць адукацыю на яго магчыма шырокіх грамадскіх колах і садзейнічаў таму, каб кніга магла чытацца «простымі (г. зн. свецкімі) людзьмі», і каб імясненні між магчыма навучацца ўсе, хто таго жадае. У імкненні ўзяць адукацыю і культуру ў сваёй айначце і ўскрыты апаніраванні да манополіі духавенства на адукацыю Скарына набліжаў нават і да гуманізму, калі разумець гэта слова ў шырокім сэнсе любі да асветы і спачування шырокаму распаўсюджанню культуры, хая-б і нарковай пераважна.

Распаўсюджваючы шляхам друку біблію на мове, зразумелай і для насельніцтва паўночна-ўсходняй Расіі, ён пракадаваў гэтым дарогу да культурнага збліжэння паміж насельніцтвам Маскоўскай дзяржавы і насельніцтвам Беларусі. Ён садзейнічаў таксама фарманню беларускай літаратурнай мовы, чым барў свой уклад у працэс фармання беларускай народнасці.

Але нехта забываў і на абмежаванасць тых задач, якія ён ставіў перад сабой, і на абмежаванасць таго кола, да якога даходзіла і з якім была звязана яго дзейнасць. Крыніцы, якія дачытацца яго жыцця і дзейнасці, не дазваляюць зрабіць заключэння аб яго сувязях з дэмакратычным рухам таго часу—саянскім паўстаннем або рухам гарадскіх нізоў. Няма ўказанняў і аб тым, што яго дзейнасць знаходзіла водгукі ў шырокіх народных масах і абуджала іх на пратэст супроць феадыяльнага ладу або царковага цемраштва. Яго дзейнасць была звязана, галоўным чынам, з вярхамі гарадскога грамадства,—часткова з шляхцтвам, якое любіла кнігу,—і таго размаху, які быў уласцівы дэмакратычнаму руху, яна не набыла.

Тым не менш дзейнасць Скарыны была глыбока прагрэсіўная. Яна была прагрэсіўная і па скарці і ёй барацьба з мананалістычным прэтэнзіямі царквы на адукацыю і на яго жадаанне выкарыстаць у бібліі карысныя веды, і па любі Скарыны да свайго народа і да свайго мовы, і па самай сутнасці друкарскай справы, якая была паштравба і карысна для культуры паогул.

Скарына нарадзіўся, відаць, каля 1490 года ў горах Палацку ў замкавай кунцель сям'і. На ахожанню ён быў, наводзе яго ўласны саўбег «рускім», г. зн. беларусам, бо слова «рускі» ўжывалася тады ў Беларусі толькі да беларусаў,—у адрозненне ад паліякаў і літоўцаў. «Рускую» мову ён называе свай «прыроджанай» мовай. Наўрад ці могуць быць якія-небудзь сумненні ў тым, што ён быў праслаўленай веры. Кнігі бібліі, на пераклады якіх ён звяртаў увагу,— Псалтыр і Апостал—ужываліся толькі ў праслаўленам, а не ў каталіцкім богааслужэнні.

Радзіма Скарыны—горад Палацк быў багатым горадам, які падтрымліваў ганцельскія сувязі з замкавай і з Масквой. У гадзі дзейнасці Скарыны (у 1498 г.) Палацк атрымаў права самакіраўніцтва паводле Магдэбургскага права, і яго вышэйшай сілай насельніцтва, да якога належала сям'я Скарыны, прымаў дзейны ўдзел у грамадскім

жыцці горада. Гэта пашырала круггляд палітычных кунцоў і замкавых рамеснікаў, абуджала ў іх інтарэс да ведаў і пашану да адукацыі. Можна меркаваць, што гэты інтарэс да ведаў і прымусяў Скарыну амаць у дзіцячым узросце пакінуць родны дом і ў пошуках ведаў наступіць у Кракаўскі ўніверсітэт (1504 г.).

Паўднёвыя родны горад, Скарына дзейнічаў пад уплывам жадаанне пашырыць свой разумовы круггляд і атрымаць больш шырока адукацыю, чым яму мог даць Палацк. Прычым ён, цікаўны, але не вопытны яшчэ юнак, наўрад ці мог не ведаць аб Кракаўскім ўніверсітэце, адзіным ўніверсітэце польскай дзяржавы таго часу. Ад яго ён можа чакаў, хаця хутка, відаць, пераканаўся ў адваротным, бо не атрымаў таго, чаго чакаў. Кракаўскі ўніверсітэт знаходзіўся тады ў руках каталіцкага духавенства; выкладанне ў ім было скаластычным і падпарадкавалася патрабаванням багасловаў. Такі характар выкладання не мог задавоўваць Скарыну, і ён ужо ў 1506 годзе пакінуў Кракаўскі ўніверсітэт, атрымаўшы ў ім ступень бакалаўра.

Праз некаторы час Скарына пераехаў у Італію і ў Падуанскім ўніверсітэце ў 1512 годзе атрымаў ступень «у лекарскіх навукх доктара».

Дзе і к праходзіў свой час Скарына між 1512 і 1517 гт., мы не ведаем. Але ў 1517 годзе ён з'явіўся ў Празе, дзе разгарнуў шырокую дзейнасць на перакладу і выданню некаторых біблейскіх кніг. У Празу яго прывабліла, відаць, адноснае вольнадумства, якое было ў ёй з часоў гусізма. Скарына прабываў там каля трох год, а пасля на невадомых для нас прычынах, магчыма ў сувязі з каталіцкай рэакцыяй, якая пачалася па ўсёй Еўропе і дакацілася да Чэхіі, ён пакінуў Празу і ўзнавіў сваю выдавецкую дзейнасць у 1525 годзе ў Вільні. І ў Празе і ў Вільні ён атрымаваў матэрыяльную дапамогу з боку сваіх сурмадзян, замкавых і вядомых членаў гарадскога самакіраўніцтва Багдана Онкава і Язуба Бабіна, якія, напэўна, былі звязаны з віленскімі брацтвамі. Іх дапамога Скарына быў многім абавязаны ў паспяховым разгортванні свай дывадыцкай дзейнасці. Ёсць падставы думаць, што Онкаў і Бабіч, які члены гарадскіх самакіраўніцтваў, былі членамі вільнянскага «папскага» брацтва. Магчыма праз іх і Скарына быў звязаны з віленскім брацтвам. Усё гэта павярадае думку, што ў Скарыны былі самыя цесныя сувязі з гарадскім мяшчанствам, імяна з яго замкавых коламі, у руках якіх знаходзілася і гарадское самакіраўніцтва. У феадыяльным грамадстве гэтыя колы, не глядзячы на сваю замкаванасць, не былі прывячымі. І яны, і сам Скарына, відаць, былі закрануты той «ерессю гарадоў», якая была накіравана супроць папоў і якая нападла на іх багачце і палітычнае становішча (га. Фігельс, «Саянскія вайна ў Германіі», Партыйнае выдавецтва, стар. 33). Ідэя гэтай ерсы насілася тады ў наветры; незалежна ад Захаду, пратэсты супроць папоўшчыні ўзніклі і сярод беларускага гарадскога насельніцтва.

Найбольш арганізаваным органам, з дапамогай якога гарадское мяшчанства вядо барацьбу супроць царкоўных прывілеяў—асабліва прывілеяў і засіла каталіцкай царквы былі так званыя брацтвы. Гэта былі ўласна аб'яднаны мяшчан вакол прыходскай царквы або манастыра.

Дзейнасць брацтваў была цесна звязана з Магдэбургскім самакіраўніцтвам, і ў свай барацьбе з духавенствам брацтвы абіраіліся на яго органы. Гэтая сувязь з гарадскім самакіраўніцтвам надавала брацтвам сілу, а іх дзейнасць—вельмі разнастайны характар. Яны выбіраілі сваіх службовых асоб, часта збіраліся на сходкі, збіраі членскія ўзносы, мелі сваю даволі значную казну, карысталіся правам патраната над той царквой, пры якой яны былі.

З гэтымі брацтвамі быў звязаны Скарына. Ён быў блізка да іх не толькі па сацыяльнаму паходжанню, па адукацыі і з іх членамі прыналежнасці да адукаванага, закранутага ўжо новымі веаніямі гарадскога замкавага мяшчанства, галоўным чынам купецкага, але і па сваіх духоўных інтарэсах, па любі да царкоўнай кнігі, па пошуках у бібліі ведаў і адукацыі.

Ад членаў брацтва Скарына атрымаў дапамогу ў свай дывадыцкай дзейнасці. Але, відаць, гэтая дапамога была недастатковай. Ва ўсякім выпадку ў Вільні Скарына выдаваў кнігі толькі два гады і з тым павінен быў спыніць сваю выдавецкую працу. Хаця дакладных прычын яе спынення мы не ведаем, але напэўна асноўнай прычынай быў недахоп матэрыяльных сродкаў, бо друкарская справа каштавала дорага і наўрад ці ў тагачасных умовах магла сабе выкупіць.

Далейшыя весткі аб біяграфіі Скарыны вельмі недастатковыя. У 1530 годзе яго запрасілі да сабе ў Кенігсберг герцаг Прускі, відаць, з мэтай выкарыстаць яго друкарскі вопыт. Герцаг высока цаніў веды Скарыны, называў яго «святэтым і вялікім вучонасі мужам», чалавекам «непараўнальнага розуму» і г. д. Але прабаванне Скарыны ў Кенігсбергу было вельмі непрацяглым. Скарына чамусьці (магчыма, не згадзіўшыся друкаваць лютэранскія кнігі) пасварыўся з герцагам і пакінуўшы ў 1530 годзе Кенігсберг ужо не вярнуўся ў яго. Далейшых вестак аб дзейнасці Скарыны, пасля 1530 года, няма. Калі ён памёр, мы не ведаем, наўрад ці дажыў ён да росквіту рэфармацыі ў Беларусі і Літве ў 1550 годзе, таму што ён, пры свай дзейнай натуре,

выніў-бы ў той або іншай форме адносіны да яе.

Якія-ж мэты ставіў Скарына ў свай дзейнасці? Перш за ўсё, ён хацеў даць беларускаму народу кнігу на зразумелай для яго мове. Скарына трымаўся думкі, што біблія з'яўляецца галоўным і асноўным сродкам адукацыі і таму яго нехта лічыць асветнікам у звычайным сэнсе гэтага слова, бо ён не ставіў свай мэтай распаўсюджанне поўна і апаніраваных у адносінах да ўсяго феадыяльнага ладу і царковага светапогляду ідэй. Свае пераклады біблейскіх кніг ён забяспечыў прадмовамі і тлумачэннямі, з якіх відаць, што біблію ён лічыў крыніцай усялякіх і веры, што яна адкрывае «вялікія таемнасці», што ў ёй захавана ўсялякая мудрасць.

Але нават у адносінах да царкоўных кніг у Скарыны былі новыя тэндэнцыі, характэрныя для прагрэсіўных гарадскіх колаў таго часу. Па-першае, для «духоўнага выратавання» і «распаўсюджання мудрасці» Скарына звярнуўся не да чаго другога, як да першыя крокі рэлігіі—бібліі, а не да такога пэнага і супярэчлівага матэрыялу, як багасловаў і скаластычная сярэднявечная літаратура. Як вядома, каталіцкая царква лічыла небяспечным даваць біблію ў рукі простых людзей без адпаведных тлумачэнняў афіцыйнай царквы. Напярэдадні рэфармацыі—з часоў Гуса—у адносінах да бібліі, г. зн. па тым, даваць яе міранам проста ў рукі або не даваць, адрознівалі ярэмікаў ад правасверных. Такім чынам у жадаанні Скарыны пазнаёміць міран з самай бібліяй, а не з яе тлумачэннямі, адрастворана ўплыў на яго ерэтчыцкіх думак, выказаных за сто год да яго Гусам. Недарма Скарына месца свай перакладчыкай і друкарскай дзейнасці абраў псалтырку Празу, дзе ў той час яшчэ жылі водгукі гусізма і дзе вольней дыхалася, чым у другіх краінах.

Другой прагрэсіўнай рысай, выяўленай Скарынай у яго адносінах да царкоўнай літаратуры, было тое, што ў бібліі ён шукаў не столькі свверджанняў веры, не столькі шчырасці рэлігійных ісцін, колькі ведаў—па гісторыі, геаграфіі, прыродазнаўству, астраноміі і іншых навук. У тых заўвагах, якімі ён забяспечыў свае пераклады бібліі, ён ніколі не вылаўляў нікага інтарэсу да пытанняў веры і не імкнуўся на аснове бібліі абгрунтаваць сапраўднасць той або іншай хрысціянскай веры. Царква ён разумее як агульную мапі ўсіх хрысціян без адрознення іх веры, і да дагматычных адрозненняў між католікамі і праслаўленамі быў зусім раўнадушным, не глядзячы на сваю прыналежнасць да праслаўлення.

Скарына забяспечыў свае пераклады шматлікімі прадмовамі і заўвагамі, у якіх імкнуўся даць чытачам некаторыя навуковыя весткі. Так ён у прадмове да кніг Царстваў і адносіць у пашанай да ўсялякіх ведаў,—было прагрэсіўнай рысай для таго часу. Варта пры гэтым заўважыць, што сам Скарына быў адным з самых адукаваных людзей свайго часу, і яго адукацыя была не ніжэй, чым адукацыя большасці тагачасных захадне-еўрапейскіх вучоных. Ён ведаў грэчаскую, лацінскую, айрэскую, чэшскую, польскую і стара-славянскую мовы, быў знаёмы з класічнай літаратурай, са свецкімі апавесцамі, з вядомым помнікам нямецкага права XIII стагоддзя Саксонскім Зярцалам, не кажучы ўжо аб тым, што яго добра была вядома ўся біблейская мудрасць у розных перакладах.

Вялікая адукацыя ў Скарыны спалучалася з вялікімі і палымымі патрыятызмам, са шчырым жадааннем служыць свайму роднаму народу. Любоў да радзімы была кіруючай сілай ва ўсёй яго дзейнасці, ён нават даваў ёй прычынавое абгрунтаванне. У прадмове да Юдзі ён пісаў: «Понеже от прирождения звери, ходящие в пустыни, знают яны своя, птицы, летающие по воздуху, ведают гнезда своя,—рыбы, плавающие по морю и в реках, чувствуют вину свою, и тым подобная боронят зверь своих, також и люди, и где зродился и ускормлены суть по боже,—к тому месту великую ласку имеют». Зыходзячы з любі да радзімы, Скарына хацеў-бы, каб яго пераклады бібліі атрымаі самае шырокае і найбольш карыснае, як ён разумее, распаўсюджанне, і пры гэтым у найбольш істарнаым выглядзе. Маючы пад курамі стара-славянскія і чэшскія пераклады біблейскіх кніг, ён імкнуўся наблізіць іх да народнай мовы і ў тых выпадках, калі знаходзіў якія-небудзь словы, або выразы неадукаванымі для свай беларускіх чытачоў, ён перакладаў іх адпаведнымі зразумелымі для простага насельніцтва словамі. У выніку атрымалася хая і не чыста беларуская мова, але ва ўсякім выпадку такая, якая была зразумелая для беларускага чытача.

Карыстаючыся друкарскім станком, Скарына мог садзейнічаць і большаму распаўсюджанню біблейскіх перакладаў. Кнігам, якія ён выдаваў, ён імгнўся надаць тады выгляд, каб імі зручней і прыемней было карыстацца. Знешні выгляд выданняў Скарыны быў надзвычайным. Ён свецчыў аб жадаанні Скарыны надаць ім па магчымасці прывабны выгляд; яны былі асветнымі, чым ўсе іншыя славянскія выданні таго часу.

Мала гэтага,—па сваіх друкарскіх якасцях яны сталы вышэй і наступных славянскіх выданняў—другой паловы XVI стагоддзя, усяго XVII і нават першай паловы XVIII ст. Пры гэтым яны былі аздоблены вельмі мастацка зробленымі застаўкамі і малюнкамі з вялікімі літарамі ў рамках. Іх выдатнай асаблівасцю, падвышчай радкай для таго часу, былі траворы, на якіх былі накіраваны некаторыя біблейскія сюжэты. Траворы даводзілі змест бібліі да разумення простых людзей.

Пры гэтым трэба заўважыць, што ў некаторых траворах Скарыны заўважасца адступленне ад мёртвага ікананічнага стылю царкоўнага жывапісу і імкненне надаць біблейскім фігурам больш жывы і рэалістычны характар. Тут Скарына быў на ўзроўні жывальніцкай культуры Рэнесанса і паказваў сабе чалавекам, здольным засвоіць усё лепшае, што давала тады гэтая культура.

Сваім друкарскім выданнем Скарына садзейнічаў збліжэнню беларускай культуры з культурай рускай,—значым і беларускага народа з народам рускім. Яго выданні атрымаі шырокае распаўсюджанне і даўка за межамі Беларусі—і перш за ўсё ў Маскоўскай дзяржаве, служачы ўзорам для пазнейшых друкароў. Пераклады прадмоў і заўваг Скарыны рабіліся ў паўночна-ўсходняй Расіі ў хуткім часе пасля з'яўлення іх у свет. Таму мы маем поўнае права прыпісаць Скарыне заслугу садзення збліжэння Беларусі з паўночна-ўсходняй Расіяй і бацьчы у ім да некаторай ступені заступніка адзіства ўсходняга славянства.

Увага Скарыны да практычных патраб сучасных яму людзей выявілася ў тым, што ён імкнуўся выдаваць такія часткі бібліі, на якіх ў той час быў найвялікшы попит. Сваю выдавецкую дзейнасць у Празе ён пачаў з выдання пераклада Псалтыры. Попыт на яго быў вельмі вялікі. Псалтыр быў неабходнай кнігай пры богааслужэнні, ён чыталі на вечарах у дамах мяшчан і шляхцічаў, ён браў з сабой нават і ў выданні (недарма Скарына назваў выданне ў Вільні пашырэння Псалтыр «Малой падаброжнай кніжачкай»).

У той час асабліва адчувалася патрэба ў дапаможніках для навучання грамаде. Таму Скарына ўказвае і па тое, што Псалтыр сярод іншых вартасцей з'яўляецца і «детям малым початок всякие добрые науки», што ён быў асноўнай вучэбнай кнігай. Пераклад Псалтыра на мову, зразумелую для беларускага насельніцтва, і тым самым для распаўсюджання пісьменнасці сярод беларускага насельніцтва меў вялікае карыснае значэнне.

На аснове ўсяго сказанага можна зрабіць такія вывады адносна агульнага характару дзейнасці Скарыны. Ён быў блізка да таго ўмеранага і замкавага слою гарадскога мяшчанства, які быў у апаніраванні з царквой, што імкнулася трымаць у сваіх руках манополію сродкаў духоўнага выратавання і адукацыі, і ў значнай свай частцы групаваўся вакол царкоўных брацтваў. Гэты слой, не глядзячы на яго замкаванасць, не належаў да навуковых класаў і не быў зацікаўлены ў захаванні феадыяльных парадкаў. Ён быў у апаніраванні да каталіцкай царквы, хая і не вёў з феадыяльнымі парадкамі рэвалюцыйнай барацьбы, як влі яе сяліне і ніз гарадскога насельніцтва ў XVI—XVII ст. Належачы да гэтага слою, Скарына хацеў распаўсюдзіць адукацыю ў свай айначце і даць кнігу, хая і царкоўную, шырокім колам свайго народа, бачачы ў гэтым прытычачную задачу свайго жыцця. Але ўсё-такі Скарына, калі меркаваў па дапоўнішых да нас яго прадмовах, тлумачэннях і заўвагах да перакладаў бібліі, быў звязаны абмежаванасцю і вузкасцю імкненняў таго класа, да якога ён належаў.

Гаражане Беларусі, як і ўсяго княства Літоўскага, у той час яшчэ не сфармаваліся ў буржуазію, гатовую ўзяць сяця буржуазнай рэвалюцыі, і менш за ўсё маглі ўзяць на сабе кіраўніцтва ў барацьбе супроць феадыяльных парадкаў. Яны маглі быць і былі незадаволены многім прывілеямі феадыяльных класаў—шляхты, папоў, якія абмяжоўвалі ганцельскія і прамысловыя інтарэсы гаражан. Яны былі здольныя пратэставаць супроць выключнай ролі духавенства ў кіраўніцтва духоўнай паставы. Але далей патрабавання асобных уступаў,—іны раз і пазначных,—з боку духоўных і свецкіх феадалаў, гаражане не ішлі. Панаесі за сабой ні сялянскія, ні пшэбскія масы гарадоў на рэвалюцыйны барацьбу яны не хацелі і не маглі Сынам гэтага асяроддзя быў і Скарына. Галоўнай прагрэсіўнай рысай усёй яго дзейнасці была скрытая ў ёй апаніраванне адукаванага міраніна супроць пратэнзій царквы на манопольнае ўладанне ведамі і бажэственнай ісцінай. Апору гэтай апаніраванні ўяўляў брацтвы і органы гарадскога самакіраўніцтва. Але сацыяльная база, на якую яны абіраіліся, была вузкая і ўяўляла сабой абмежаванае кола гаражан—кунцоў і часткова рамеснікаў. І гэты гаражане, і сам Скарына трымаўся яшчэ сярэднявечнага погляду, лічычы, што ісціна і веды хаваюцца ў свшчынным пісанні і што крыніца іх—біблія. Такім чынам, пошукі ведаў у бібліі не выводзілі Скарыну на шырокі шлях пошукаў за межамі бібліі.

Заслугі Скарыны, як барацьбіта супроць манопольных праў царквы на адукацыю, хая-б і абмежаваную рамкамі бібліі, як друкара, які садзейнічаў вытворчасці і распаўсюджанню кнігі, як беларускага патрыяты, які горача любіў свой народ і пракадаваў шляхі для збліжэння яго з рускім народам, як аднаго з заснавальнікаў беларускай літаратурнай мовы,—настолькі вялікія, што не маюць патрэбы ў пераўвечлівых. Радзіма будзе захоўваць памяць аб ім, як аб свай выдатным дзеянні.

Блытаніна ў падручніках па літаратуры

Перада мною два падручнікі для сямігадовай сярэдняй школы — «Родная літаратура», хрестаматы для 7 і 6 класаў. Абодва падручнікі выпушчаны Дзяржаўным Выдавецтвам БССР. На старонцы 169 хрестаматы для 7 класа чытаем: «Памёр Змітрак Бядуля 3 лістапада 1941 года». На старонцы 78 хрестаматы для 6 класа чытаем наступнае: «... 4 лістапада 1941 г. у вагоне пезда на дарозе ў Алма-Ата, недалёка ад горада Уральска, пісьменнік памёр».

І вось яшчэ дзве даты, якія супярэчаць адна другой.

У той-жа хрестаматы для 7 класа чорным на белым напісана: «Спачатку Францішак Багушэвіч вучыўся ў Вільні, а потым на фізіка-матэматычным факультэце Пецярбургскага ўніверсітэта». І далей: «... пісьменнік вучыўся ў Нежынскім юрыдычным ліцеі. Скончыўшы ліцеі ў 1868 годзе... і г. д.

Разгорнем аглянах «Отчизна», выданне таго-ж Дзяржаўнага Выдавецтва БССР. Там сфармавана, што Ф. Багушэвіч «... скончыў Віленскую гімназію і подал заявленне на фізіка-матэматычны факультет Пецярбургскага ўніверсітэта, но... і заняткам не прыступіў і уволился». І далей: «... поступи в Пежинский юридический лицей, который и окончил в 1866 г.» («Францішак Багушэвіч», стар. 52).

Каму-ж верыць? Дзе напярэчнасці—не ўказваюць ні «памылкі друку», ні перыядычны друк. Вельмі добра было-б, калі-б «Літаратура і мастацтва» ўкладніла, якія даты з'яўляюцца пра літэры. Сотні настаўнікаў у вёсцы будуць вам вельмі ўдзячны.

А. ВЕРАМЕЙЧЫН,
настаўнік Загальнай НСШ, Любаньскага раёна, Бабруйскай воласці.

Ад рэдакцыі

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» лічыць справядлівым прэтэнзіі саяго чытача тав. Верамейчыка, які ён прад'яўляе да падручнікаў па беларускай літаратуры. Тэа безадназначна і аб'яваваць, з якой ставяцца некаторыя аўтары пры напісанні артыкулаў па гісторыі беларускіх літаратур, нічым не можа быць вытлумачана. Падобнае з'явіцца тым больш недапушчальна, што гутарка ідзе аб падручніках па літаратуры, па якіх навуначыца тысячы школьнікаў. Хрестаматы для 6-га і 7-га класаў, аб якіх піша тав. А. Верамейчыч, перавыдаваліся некалькі разоў, аднак у кожным выданні паўтароўча недакладнасці адносна біяграфічных звестак аб Змітраку Бядулі і Францішку Багушэвічу, і гэта нікога не турбуе. Настаўнік, які захоча удакладніць дату смерці Змітрака Бядулі, трапіць у цяжкае становішча, бо амаль у кожным артыкуле называецца новая дата. Так, напрыклад, крытык Я. Мазольны ў прадмове да «Выбраных твораў» пісьменніка, выданых у 1945 годзе, называе траюню дату. На старонцы 9 ён піша: «Хворае сэрца не вытрымала, і 12 кастрычніка 1941 года Змітрака Бядулі не стала».

Ідучы наастрч справядлівым патрабаванням настаўніка А. Верамейчыка, рэдакцыя удакладняе даты біяграфіі Змітрака Бядулі і Францішка Багушэвіча.

Датай смерці З. Бядулі, якая адпавядае сапраўднасці, трэба лічыць 3 лістапада 1941 года. Ён памёр па дарозе ў Алма-Ата, у 20 кіламетрах ад горада Уральска.

Свверджанне аб тым, што Ф. Багушэвіч вучыўся на фізіка-матэматычным факультэце Пецярбургскага ўніверсітэта не мае пад сабою падставы. У артыкуле І. Кузьміна ў «Пецярбургскім ўніверсітэце. Новыя матэрыялы да біяграфіі Багушэвіча», які

надрукаваны ў нашай газеце (№ 9, ад 22 сакавіка 1940 года), на падставе архійных дадзеных было даведана, што Ф. Багушэвіч не вучыўся ў Пецярбургскім ўніверсітэце, хоць і паступаў туд у сапісцы «Польмя» № 5 за 1947 год надрукаваны архійныя матэрыялы да біяграфіі Ф. Багушэвіча, знойдзеныя ў Дзяржаўным гістарычным архіве Ленінградскай воласці. З гэтых матэрыялаў відаць, што пісьменнік 26 ліпеня 1861 года падаў заяву на матэматычны факультэт Пецярбургскага ўніверсітэта і быў залічаны ў лік студэнтаў 15 верасня таго-ж года. 13 лістапада 1861 года Ф. Багушэвіч падаў заяву аб звольненні яго з ўніверсітэта з прычыны хваробы і неспрыяльнага клімату. Аднак, звольнен з ўніверсітэта, як свведчаць архійныя матэрыялы, ён быў значна раней—9 кастрычніка 1861 года, г. зн. на 24 дзень пасля паступлення. Гэтая акалічнасць, а таксама тое, што яго дакументы былі накіраваны абсерпаліцмейстапу, нуды накіравалі дакументы ўсіх літэратурына-наездзейных студэнтаў, дае падставу меркаваць, што Ф. Багушэвіч быў выключены з ўніверсітэта за ўдзел у студэнцкіх хваляваннях, якія асабліва набылі масавы характар увосень 1861 года. Тое, што пісьменнік падаў заяву аб звольненні праз некаторы час пасля таго, як яго выключылі з ўніверсітэта, дае падставу меркаваць, што ён гэтым самым імкнуўся даведацца сваю непрыяльнасць да студэнцкіх хваляванняў, каб унікнуць распрсіі. Таім чынам